

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תחום הגחלת והשלחבת, ועוד דינים שנאמרו בהם

ל"ט א' **משנה:** הגחלת כרגלי הבעלים, ושלהבת (כגון שהדליק נר בשלהבת חברו) בכל מקום (אין חברו מעכב באיסור תחומין). גחלת של הקדש מועלין בה, ושלהבת לא נהנין (מדרבנן) ולא מועלין (אין חייבים קרבן מעילה, דלית ביה ממשא). המוציא גחלת לרה"ר חייב, ושלהבת פטור.

תנו רבנן: חמשה דברים נאמרו בגחלת: הגחלת כרגלי הבעלים, ושלהבת בכל מקום. גחלת של הקדש מועלין בה, ושלהבת לא נהנין ולא מועלין. גחלת של עבודה זרה אסורה, ושלהבת מותרת. המוציא גחלת לרשות הרבים חייב, ושלהבת פטור. המודר הנאה מחבירו, אסור בגחלתו ומותר בשלהבתו.

(ומברר) מאי שנא שלהבת עבודה זרה דשריא (לגמרי אפילו מדרבנן), ומאי שנא דהקדש דאסירא (מדרבנן)?!
(ומבאר) עבודה זרה דמאיסה ובדילי אינשי מינה, לא גזרו בה רבנן. הקדש דלא מאיס ולא בדילי אינשי מיניה, גזרו ביה רבנן.

(שנינו:) המוציא גחלת לרשות הרבים חייב, ושלהבת פטור. (ומקשה) והא **תניא:** המוציא שלהבת כל שהוא (בלא שיעור) חייב?!

אמר רב ששת: כגון שהוציאו בקיסם.¹

(ומקשה) אלא הא דתנן: המוציא שלהבת פטור, היכי משכחת לה?!

(ומתיר) כגון דאדייה אדווי לרשות הרבים (שהיתה דולקת ברשות היחיד סמוך לרשות הרבים, ונפח בידו וניתק שלהבת והפריחה לרשות הרבים).

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תחומין, סימן שצז)

יג. לקח מחברו ביום טוב גחלת, לא יוליכנה אלא כרגלי הנותן; אבל אם הדליק נר או עץ משלהבת חברו, הרי הוא כרגלי זה שהדליק.

תחום מי בורות

ל"ט א' **משנה:** בור של יחיד, כרגלי היחיד (אין מוליכים המים אלא כרגלי בעל הבור). ושל אנשי אותה העיר, כרגלי אנשי אותה העיר. ושל עולי בבל (העשויים לעוברי דרכים), כרגלי הממלא.²

רמי ליה רבא לרב נחמן: **תנו,** בור של יחיד כרגלי היחיד, **ורמינהו:** נהרות המושכין ומעינות הנובעין, הרי הן כרגלי כל אדם (דכל מידי דנייד, לית ליה שביתה)!

¹ שאין בו עצמו שיעור הוצאה. שכיון שיש לו דבר להידבק בו, חשובה היא בכל שהוא. רש"י.

² מפני שהוא הפקר, ונקנה בהגבהה. וסובר התנא שחפצי הפקר אינם קונים שביתה לעצמם במקומם. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר ליה: התם בנובעין, הכא במאי עסקינן? במכונסין.

אתמר נמי, אמר רבי חייא בר אבין אמר שמואל: במכונסין.

אתמר, מילא ונתן לחבירו (וכגון שמילא לצורך חבירו³):

רב נחמן אמר: כרגלי מי שנתמלאו לו (שנעשה זה שלוחו, וקנה לו).

רב ששת אמר: כרגלי הממלא.

(ל"ט ב') (ומסיק) דכולי עלמא בירא דהפקרא היא. אלא הכא במגביה מציאה לחבירו קא מיפלגי, מר (רב נחמן)

סבר קנה (חברו), ומר (רב ששת) סבר לא קנה (חברו, אלא המגביה קנה).

שיטות הראשונים

בור של אנשי אותה העיר, כרגלי אנשי אותה העיר: דעת ראב"ד, רשב"א, ור"ן, שאם עירב אחד מן העיר לצפון ואחד לדרום, זה מוליך לרגליו לצפון וזה מוליך לרגליו לדרום, שבור זה כבור שותפין ויש ברירה⁴. וכתב רשב"א שיש מי שאמר דבור של אנשי העיר, אין להם לעולם אלא אלפיים אמה לכל רוח, ואפילו עירב אחד מהן, לא יולככם אלא אלפיים אמה⁵. והשו"ע סתם דבריו⁶.

נהרות המושכים ומעיינות הנובעים הרי הם כרגלי כל אדם: רש"י פירש, אין להם שום שביתה לא במקומן ולא כרגלי הבעלים ולא כרגלי הממלא, אלא כל אדם מוליכן ברגליו. וכן דעת ריא"ז⁷. והרא"ש כתב (על פי תוספתא) שהן כרגלי הממלא⁸. וכן דעת הר"ן. וכן פסק השו"ע⁹.

³ דאי מלאו לעצמו, הא תנן בהדיא כרגלי הממלא. רש"י.

⁴ אבל אם אחד שאינו מאנשי אותה העיר מילא (מהבור), אם לא עירב אחד מאנשי העיר, מוליכן אלפיים אמה לכל רוח. ואם עירב אחד מן העיר למזרח ואחד למערב, הרי נכרי זה שמילא לעצמו אסור להוליכן ולהזיזן ממקומן, אא"כ ערבו כולן לרוח אחת, או שלא עירב אחד מהן, או שמילא אחד מאנשי העיר ונתן לו. רשב"א.

⁵ וכתב ב"י שכן משמע מפירוש רש"י, כדעה זו. וכן פסק הטור.

⁶ אור"ח שצ"ד. וביים של שלמה כתב דמאחר כתב הרשב"א שאין דעה זו מחוורת, אזלינן בתריה, בפרט דקיימא לן דבדרבנן אמרינן ברירה אפילו להקל. וכן פסק המשנ"ב (ס"ק לד) וכף החיים (אות מט). מקורות: רש"י (ל"ט א', ד"ה כרגלי אותה העיר). ראב"ד (הו"ד ברשב"א). רשב"א (ל"ט א', ד"ה ושל; עבוה"ק, בית נתיבות, הכא, עמ' שז). ר"ן (כא ב ברי"ף, ד"ה ושל).

⁷ הואיל והן נמשכין ונעין ונדין, אינן ראויים לקנות שביתה בין השמשות כל עיקר, והזוכה בהן ביום טוב אינן כרגליו בלבד, אלא אפילו אם נתן מהן לעשרה בני אדם, כל אחד מוליכן בכל מקום שהוא יכול לילך, ואפילו זה עירב לצפון וזה עירב לדרום. ריא"ז.

⁸ זה לשונו: ואין לפרש כרגלי כל אדם כרגלי כל מי שהוא בידו עתה, ואפילו מלאו אחר, דהא בתוספתא בהך דנהרות המושכין ומעיינות הנובעין קתני כרגלי הממלא, אלמא כרגלי הממלא וכרגלי כל אדם הכל אחד הוא.

⁹ אור"ח שצ"ט. וביאר המשנ"ב (ס"ק לז) שהם כרגלי הממלא, אפילו אינם הפקר, כגון ששייכים לאיזה עיר או ליחיד. והטעם, דכיון דניידי לא קנו שביתה אצל בעליהם, והרי הם כרגלי הממלא אותם, שאז קנו שביתה בשביתתו, כיון שנפסקו אז ממקום נביעותם או ממקום הלכום.

עוד כתב הרמב"ם (הל' שביתת יום טוב, הי"ד) על הא דנהרות המושכין, שאם היו באים מחוץ לתחום לתוך התחום, ממלאין מהם בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב. וכתב הרב המגיד שלמד כן מהסוגיא שבפרק מי שהוציא והו (מ" א'). וכן פסק השו"ע. מקורות: רא"ש (סי' יא). תוספתא (ד.ח. יש להעיר שגירסת הרא"ש מתאימה לדפוס צוקרמנדל. ואילו גירסת התוספתא שלפנינו (דפ' וילנא) וכן בתוספתא כפשוטה, כרש"י). ריא"ז (הלכה ב, סעי' יא).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פירוש 'מושכים' ו'נובעים': מדברי רש"י נראה שפירוש מכונסים, שאינם נובעים.⁴⁰ אבל כל שנובעים, אף שאין יוצאים מגומות נביעתן לימשך הלאה, אינם קונים שביתה.⁴¹ והראב"ד פירש מכונסים שאינם נמשכים. ואף אם נובעים, אם אינם זוחלים אפילו מעט, לא נייד, וקונים שביתה.⁴² והשו"ע סתם דבריו.⁴³

בור של הפקר כרגלי הממלא: דעת רוב הראשונים, דאפילו נתן מהם לאחרים אחר שמילא אותן לצרכו, הרי הם כרגלי הממלא.⁴⁴ ודעת ראב"ד, דהיינו דווקא בעודן שלו, ולא נתנן לאחר. הא נתנן לאחר, הרי הן כרגלי האחר.⁴⁵ והשו"ע פסק כרוב הראשונים.⁴⁶

מילא מים ונתן לחבירו: דעת רבינו תם, רא"ש, ור"ן שהלכה כרב ששת דאמר כרגלי הממלא.⁴⁷ ודעת רבינו חננאל, רש"י, רשב"ם, ורשב"א, שהלכה כרב נחמן, דאמר כרגלי מי שנתמלאו לו.⁴⁸ ורי"ף השמיט פלוגתא דרב נחמן ורב ששת.

⁴⁰ אלא שנתכנסו שם מן הגשמים או שמילא בכתף. רשב"א.

⁴¹ שהוא פירש נהרות המושכין היינו סתם נהרות שיש להם משך להלאה ממקום מקור נביעתן, מעיינות הנובעין ואין יוצאין מגומות נביעתן לימשך הלאה. רשב"א.

⁴² ולפי פירושו הכי קאמר: נהרות המושכים ממי הגשמים ושלגים שזחילתן מרובה ומעיינות הנובעים שזחילתן מועטת והולכין לאט הרי הן כרגלי כל אדם, משום דנייד וכל דנייד ואפילו כל דהו, לא קני שביתה. רשב"א.

⁴³ או"ח שצ"ט, ובב"י הביא רק דברי רש"י. וכן פסק מג"א (ס"ק יג). וכן פירש המשנ"ב (ס"ק לו). מקורות: ראב"ד (הו"ד ברשב"א ומאירי). רשב"א (חי' ד"ה הכא, עבוה"ק, בית נתיבות הכא, עמ' שיא). מאירי (ביצה ל"ט א', ד"ה המשנה התשיעית בור).

⁴⁴ וטעמא דמילתא, דמידי דהפקרא לרבנן כיון דלא קני שביתה לנפשיה, כי מטא לידא דמאן דזכי ביה הוה ליה כבעלים דאמרין יש ברירה. וכיון שהוברר הדבר דלדידיה נינהו, הרי הן כרגליו, כדתנן הבהמה וכלים כרגלי הבעלים.

⁴⁵ והביא ראיה מהא דתנן בפרק המוצא תפילין (צ"ה ב') רבי יהודה אומר: נתן אדם חבית לחבירו, וחבירו לחבירו, אפילו חוץ לתחום. אמרו לו: לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה. ואוקמה רב אשי (צ"ז ב') בחבית דהפקרא ומיא דהפקרא, ורבי יהודה סבר כרבנן דחפצי הפקר אינם קונים שביתה, ו'אמרו לו' סבירא להו כו' יוחנן בן נורי דחפצי הפקר קונים שביתה. אלמא, לרבנן דאמרי נכסי הפקר אינם קונים שביתה, לא קנו שביתה גמורה אף ביד המגביה הראשון ואם נתנם לאחר ואחר לאחר, הרי הם כרגלי מי שחזר וזכה בהם, ואפילו הם מאה או יותר. רשב"א וריטב"א, בשם ראב"ד.

וטעמו, דלא אמרו שהיא כרגלי הממלא מטעם ברירה, דלא שייך ברירה במה שאדם זוכה בו מן ההפקר, אלא בחלוקת השותפין וכיוצא בזה, אלא טעמא דמילתא משום דכיון דנייחי בין השמשות אלא שלא היו להם בעלים, עכשיו שיש להם בעלים הכניסום בכלל נכסיו. וכשנתנן לאחר, נתבטלה שביתתו, והרי הם בכלל נכסיו של שני (ואין אומרים שלא תבטל שביתת בעלים ביו"ט, אלא במי שהיו בעלים גמורים מערב יו"ט ממש, או על ידי ברירה).

⁴⁶ או"ח שצ"ט, (השו"ע לשיטתו, שפסק כרגלי הממלא, כדלהלן פסקה הבאה. ועיי"ש שהרבה פוסקים כמ"ד כרגלי מי שנתמלאו לו). וביאר המשנ"ב (ס"ק לט) דבריו, כרגלי הממלא - אף אַחַר שמסרם לידו (ודלא כראב"ד). מקורות: רש"י (עירובין מ"ה ב', ד"ה כרגלי הממלא). תוספות (עירובין מ"ה ב', ד"ה ביו"ט; עירובין צ"ז ב', ד"ה הכא). ראב"ד (הו"ד ברשב"א וריטב"א). רשב"א וריטב"א (עירובין מ"ה ב', ד"ה ושל עולי).

⁴⁷ ר"ת ודעימיה פירשו דלא כרש"י, אלא רב נחמן סובר בסוגיין המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו (כשיטתו בבבא מציעא). והמים נחשבים הפקר עד שבאים לרשות מי שנתמלאו לו, והם כרגליו. ורב ששת סובר המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, והיינו משום דאמרין מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, וכיון דלא זכי אלא מכוחו, הרי הם כרגלי הממלא. ולהלכה, המגביה מציאה לחבירו, קנה חבירו. וכרב ששת.

⁴⁸ לפי שהממלא כמגביה מציאה למי שנתמלאו לו, והמגביה מציאה לחבירו, קנה חבירו. רש"י התקשה בגרסת הגמרא (לפיה סובר רב נחמן המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו), מדברי רב נחמן בבבא מציעא (י' א') שהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו. ושינה הגירסה כאן, ופירש כל הסוגיא (דלא כהלכתא) אליבא דמאן דאמר 'לא קנה חבירו'. ורשב"ם חילק בין מציאה (שחב לאחרני) לבור מי הפקר. ובין לרש"י בין לרשב"ם, אליבא דהלכתא, דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, גם כאן פוסקים כרגלי מי שנתמלאו לו.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

וכן השמיט רמב"ם דין זה.¹⁹ והשו"ע פסק כרבינו תם.²⁰

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תחומין, סימן שצז)

יד. בור של יחיד הרי הוא כרגלי בעליו; ושל אותה העיר, כרגלי אנשי אותה העיר; ושל הפקר, כרגלי הממלא.
טו. נהרות המושכים ומעיינות הנובעים הרי הם כרגלי הממלא; היו באים מחוץ לתחום לתוך התחום, ממלאים מהם
בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב.
טז. מלא מים מבור של הפקר לצורך חברו, הרי הם כרגלי הממלא.

¹⁹ והסיק מכך הר"ן שסובר הר"ף כרב ששת שהן כרגלי הממלא, ולכן כתב משנתינו כצורתה, דבור של עולי בבל כרגלי הממלא, דמשמע דבין לעצמו בין לאחר הרי הן לעולם כרגלי הממלא. אמנם המגיד משנה (הל' שביתת יו"ט ה"ד) ביאר השמטתם משום שסמכו על הכלל הידוע דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו.

²⁰ או"ח שצז, טז. וכתב בב"ה"ל (ד"ה לצורך) שהרבה חולקים על פסק זה, ועל כן מסתברא לפסוק שלא כדברי המחבר, רק כרגלי מי שנתמלא בשבילו (ובפרט אם כבר הגיעו ליד מי שנתמלא לו). עיי"ש. מקורות: רבינו חננאל (פירוש, ביצה ל"ט ב'). רבינו תם (הו"ד בתוספות ורשב"א ועוד). רשב"ם (הו"ד בתוספות). תוספות (ד"ה הכא). ר"ן (כא ב ברי"ף, ד"ה ובגמ'). רשב"א (ד"ה אלא; עבוה"ק, בית נתיבות, הכא, עמ' שיג). רא"ש (ס"י יב). רמב"ם (הל' שביתת יום טוב, פרק ה).